

DEMOKRASİ SONRASI BULGARİSTAN'DA BEKTAŞI, KIZILBAŞ, ALEVİ ALVANLAR (YABLANOVO) KÖYÜ

BEKTASHI, QIZILBASH, ALEVI ALVANLAR (YABLANOVO) VILLAGE IN POST- DEMOCRATIC BULGARIA

ŞABANALİ AHMED

Sorumlu Yazar/Correspondence

Öz

Bu çalışma, Bulgaristan'ın Avrupa Birliği'ne girişinden sonra Bulgaristan'daki Bektaşî, Kızılbaş, Alevilerin etnik dini durumlarını Sliven ili Alvanlar köyü (Yablanovo) örneğinde incelemeyi amaçlamaktadır. Bulgaristan'daki Bektaşî, Kızılbaş, Aleviler Alvanlar (Yablanovo) köyü örneğinde araştırılmıştır. Aradan geçen on yıllık bir zamandan sonra Alvanlar köyü hakkında yeni bir araştırma yaparak meydana gelen değişim takip edilmiştir. Özellikle Bulgaristan Cumhuriyeti'nin Demokrasiye geçiş ve Avrupa Birliği üyeliği ardından Bulgaristan'daki azınlıklar arasında yer alan Türklere yönelik uygulamalar ile Türkler arasında azımsanamayacak sayıdaki Bektaşî, Kızılbaş, Alevilerin kültürel hak taleplerinin yerine getirilmediği hakkındaki gelişmeler izlenmiştir. Makale araştırmanın önemi ve metodu konusunda bilgi verdikten sonra Bulgaristan Sliven İli Alvanlar köyü kısaca tanıtılmaktadır. İkinci olarak Bulgaristan'daki Alevilik-Bektaşîlik hakkında bilgi verilmektedir -ki tarihi Osmanlı öncesine kadar geriye gitmektedir. Bulgaristan Sliven ili Alvanlar köyü tarihçesi ve Alvanlar köyü Bektaşî, Kızılbaş, Alevilerinin dini ve milli uygulama ve karşılaştıkları zorluklara yer verilmiştir. Özellikle Bulgaristan Sosyalist dönemde Türk ve Müslüman halka yönelik sistematik baskı ve asimilasyon politikasına direnen ve verilen mücadelenin merkezi Alvanlar/Yablanovo köyüdür. Bu bakımdan da Alvanlar/Yablanovo köyü, Bulgaristan'ın hem demokrasiye geçişte hem de Türk-Müslüman kimliğinin korunmasında önemli bir yerleşim yeridir. Beraberinde Horasan'dan Anadolu'ya ve Anadolu'dan da Rumeli'ye ulaşan dervişlerin hatırasını hem taşıyan hem de koruyan Ali Koç Baba, evlatları ve Ali Koç Baba ocağının da merkezidir.

Anahtar Kelimeler: Bektaşîlik, Kızılbaşlar, Alevilik, Yablanovo, Alvanlar, Sliven, Bulgaristan.

Abstract

This study aimed to examine the ethno-religious situation of Bektashi, Qizilbash and Alevis in Bulgaria after Bulgaria's accession to the European Union, in the example of Alvanlar village (Yablanovo) in Sliven province. It was investigated in the example of Bektashi, Kizilbash, Alevis Alvans (Yablanovo) village in Bulgaria. After a period of ten years, a new research on the village of Alvanlar has been made and the change that has occurred has been followed. Especially after the Republic of Bulgaria's transition to democracy and accession to the European Union, the practices against the Turks, who are among the minorities in Bulgaria, and the developments regarding the non-fulfillment of the cultural rights demands of the Bektashi, Qizilbash and Alevis, who constitute a considerable number among the Turks, have been monitored. After the article gives information about the importance and method of the research, the village of Alvanlar in Bulgarias Sliven Province is briefly introduced. Secondly, information is given about Alevism-Bektashism in Bulgaria, whose history goes back to the pre-Ottoman era. The history of the village of Alvanlar in the province of Sliven, Bulgaria, and the religious and national practices and difficulties faced by the Bektashi, Qizilbash, Alevis of the Alvanlar village are included. Especially in the socialist period of Bulgaria, the center of the struggle, which resisted the systematic oppression and assimilation policy against the Turkish and Muslim people, is the village of Alvanlar/Yablanovo. In this respect, the village of Alvanlar/Yablanovo is an important settlement in Bulgaria both in the transition to democracy and in the preservation of the Turkish-Muslim identity. It is also the center of Ali Koç Baba, his children and Ali Koç Babas Ojak, who both carry and protect the memory of the dervishes who traveled from Khorasan to Anatolia and from Anatolia to Rumelia.

Keywords: Bektashism, Qizilbashes, Alevism, Yablanovo, Alvanlar, Sliven, Bulgaria.

Giriş

Bu çalışma Bulgaristan İslimiye (Sliven) ili, Alvanlar köyü (Yablanovo) örneğinde Alevi-Bektaşilerini konu edinmektedir. Rumeli’de Ali Koç Baba Ocaklılar ve Alvanlar Köyü tarih boyunca önemli merkezlerden biri olagelmıştır. Ali Koç Babalı olarak bilinen ocağa bağlı dede ve talip topluluğu, Niğbolu’da (Nikopol) metfun Ali Koç Baba’nın evladı ve talipleridir.

Ali Koç Baba Ocağı kurucusu veya isim babası da Ali Koç Baba’dır. Balkanların fethinde görev alan dervişlerden Ali Koç Baba’nın veli kültü etrafında oluşan kurumsal yapı ile teşkilatlanmış bir ocaktır. Ali Koç Baba’nın kabri ve adına kurulu vakfın Niğbolu’da olmasına karşın ocağın merkezi Bulgaristan’ın İslimiye sancağına bağlı (Sliven) Alvanlar (Yablanovo) Köyüdür (Ceylan-Ersal, 2018, 49-50; “Balkanlar Bilgi Bankası”, 2022).

Alvanlar Köyü Bektaşi, Kızılbaş, Alevileri hakkında makalenin yazarı tarafından 2012 yılında yüksek lisans tezi hazırlanmıştır (Ahmed, 2012). Ardından hazırlanan bu tez 2022 yılında yayınlanmıştır (Ahmed, 2022). Yazar, Kırcaalili olması hasebiyle Bulgaristan Cumhuriyeti vatandaşıdır, Türkçe ve Bulgarca bilmekte, eğitiminin bir kısmını da Bulgaristan’da yapmıştır. Yükseköğrenimini lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimini Türkiye’de tamamlamıştır. Bu meyanda Bulgaristan Baş Müftülüğü ve Bulgaristan Cumhuriyeti parlamentosunda milletvekilliği gibi hizmetlerde bulunmuştur. Eğitim, çalışma hayatı ve siyasi faaliyetler boyunca Bulgaristan’ın bütün siyasi, sosyal, kültürel ve dini meseleleriyle yakından ilgilenmiş ve konuları bir bir takip etmiştir. Doğal olarak bu konular arasında Alvanlar Köyü de bulunmaktadır. Alvanlar Köyü, Bulgaristan Türk ve Müslümanlarının hafıza ve hatırasında, Slavlaştırma ve Hıristiyanlaştırmaya karşı direnişin sembolüdür. Bundan dolayı da Alvanlar Köyündeki tarih, Türk ve Müslüman bilinci, kültürü, geleneği araştırma konusu olduğu gibi Rumeli’ye yerleşen Türklerin önderlerinden Ali Koç Baba’nın hem evlatları hem de talip-müritlerinin yerleşik olduğu köylerdendir. Alvanlar Köyünün kültürel dokusu, inancı, geleneği ve Bektaşilik, Kızılbaşlık ve Alevilik hakkındaki bilgi, inanç ve uygulamalarının hem geleneksek aktarım biçimi hem de Bulgaristan’ın komünist idareden, demokrasiye, Avrupa Birliği üyeliğine kadar geçen sürede etki ve değişimi hakkında betimleyici bir çalışma yapmak zorunlu hale gelmiştir.

Bulgaristan uzun tarihi boyunca birçok yönetim veya devletlerin idaresi altında bulunmuştur. Son olarak asırlarca Osmanlı idaresinde bulunduktan sonra bağımsız bir devlet haline gelmiştir. Bulgaristan, Osmanlı Devletinden ayrıldıktan sonra çarlık, demokrasi ve sosyalizm/komünizm idaresi ile yönetilmiştir (Halaçoğlu, 1992, 396-399). Aralık 1989 yılında Bulgaristan Komünist Parti’si, çok partili seçimlerin yapılmasına izin vermiştir. Böylelikle Bulgaristan’ın sosyalizmden demokrasiye ve piyasa ekonomisine geçişi başlamıştır (Kuyucuklu, 1992, 391-396). Bulgaristan’daki gelişmeler bununla da kalmamış, 2007 yılında AB üyeliği kabul edilmiştir (Koyuncu, 1992, 399-401).

Osmanlı Devleti’nden kopup bağımsız bir devlete dönüşen Bulgaristan’da asırlardır varlığını sürdüren dini ve etnik gruplar özellikle Türkler veya Müslümanlar baskıya maruz kalmıştır. Baskılar, siyasi rejimlerin değişmesiyle değişmemiş ve sistematik olarak azalmamış hatta artarak devam etmiştir. Bu yüzden yeni dönemde dünyanın en büyük azınlıkları arasında yer alan Bulgaristan vatandaşı Türk ve Müslümanların durumu yerli ve yabancı birçok araştırmacıların dikkatlerini çekmekte

ve onları araştırmaya sevk etmektedir. Bulgaristan'da yaşayan azınlıklara yönelik uygulamalar, 2007 yılındaki AB üyeliğiyle yeni bir boyut kazanmıştır. Bulgaristan azınlığı içerisinde yer alan Müslüman veya Türkler hakkında AB müktesebatıyla baskılar azalmış ve buna karşın birçok alanda yasal hakları halen verilmemiştir. Hem demokrasi hem de AB üyeliğiyle kazanılan yeni haklar ve anayasal özgürlükler, asırlardır yaşadıkları memleketlerinde azınlık haline getirilen ve yeni siyasi, kültürel ve iktisadi gelişmeler, Müslüman ve Türk azınlık için nasıl bir etki yapmış veya değişime neden olmuştur? Daha da ötesi Müslüman ve Türkler içerisinde Bulgaristan tarihi açısından öneme sahip Kızılbaş ve Bektaşî toplulukları nasıl etkilendi, dini, kültürel ve sosyal hayatlarında nasıl bir değişim meydana geldi? Bütün bunları öğrenmek ve süreci kavramak için bu çalışmanın araştırma konusu Bulgaristan Alvanlar köyü sakinlerinden oluşmaktadır (Engin, 2010, 371-404; Markoff, 2015, 133-144). Çalışma, Avrupa Birliği'ne girişinden sonra Bulgaristan'da Alevi-Bektaşîlerin dini durumu Alvanlar (Yablanovo) köyü örneğinde araştırılmasıyla sınırlandırılmıştır. Söz konusu köy sakinleri, çok yakın tarihlere kadar her defasında yapılan baskılara karşı durarak kendi gelenek ve göreneklerine bağlı kalmayı sürdürmüş ve bu konuda büyük kahramanlıklar göstermişlerdir. Özellikle Müslüman isimlerinin Bulgar isimleriyle değiştirilmesine karşı çıkarak kendi inanç ve kültürlerine sahip çıkmışlardır (Demirhan, 2019, 397-413; Uzun, 2022).

Alvanlar Köyü, baskı ve hukuksuz uygulamalara karşı Bulgaristan'da bilinen bir mücadele vermiştir. Bu çalışma, Komünist yönetimin ardından demokrasiye geçildikten sonra bu sürede birçok topluluk gibi Alevi Bektaşîlerin de yeni dönemde nasıl tecrübe ve değişim geçirdiği etrafında şekillenmiştir. Bu yüzden demokrasi veya Bulgaristan'ın Avrupa Birliği'ne girişinden sonra Alevi Bektaşîlerin dini durumu merak konusu ve elde edilen verilerle konu hakkında bilgi verilmiştir (Aydın, 2015, 294-348; Doğan, 2020, 25 vd). Son iki asırda Bulgaristan'daki yönetim değişiklikleri Bulgaristan Türkleri üzerinde sürekli olumsuz etki göstermiştir. Bu çalışma, gözlem ve görüşmelerden elde edilen verilerden oluşmakta ve Yablanovo Bektaşî, Kızılbaş veya Alevilerin güncel gelişmelere bağlı olarak son durumun tespitine yönelik olduğu belirtilmelidir.

Bu çalışmanın Alvanlar/Yablanovo köyü merkezinde gerçekleştirilmesinin zorunlu veya zorlayıcı sebepleri bulunmaktadır. Bunları üç noktada toplama mümkündür. Öncelikle Yablanovo (Alvanlar) köyü sakinlerinin kendilerini Bektaşîlik, Kızılbaşlık, Alevilik içinde tanımlamalarıdır. İkincisi Alvanlar köyü nüfus yoğunluğu bakımından Bulgaristan ölçeğinde oldukça büyük hatta en büyük köylerden birisidir. Hane olarak 1500, nüfus olarak 5000 civarında nüfusu barındırmaktadır. Alvanlar'ın makale konusu olarak seçilmesinin üçüncü nedeni ise -ki bize göre en önemlisidir- Yablanovo (Alvanlar) köyüne geçmişte gerek kendi kimliğini korumak hususunda göstermiş olduğu olağanüstü çabalar gerekse Bektaşî, Kızılbaş, Alevi kimliği nedeniyle demokrasi sonrasında uygun ortamdan yararlanmak suretiyle Bulgaristan dışından bazı gayri Sünni ülkelerin ilgi göstermesidir. Bu yüzden Alvanlar'da biri eski diğeri ise yeni yapılmış iki cami bulunmaktadır. Bu arada Alvanlar'ın Bulgaristan sosyalizm/komünizm yönetimi döneminde bütün baskılara karşı koyarak zorluklara göğüs gerdiği, kamu gücü ve imkanlarıyla gerçekleştirilen her türlü baskı ve yıldırmaya karşı başta isim değiştirme olmak üzere birçok isteğe karşı kendi gelenek ve göreneklerinden vaz geçmedikleri bilinmektedir (Demirhan, 2019, 397-413).

Şekil 1: Kotel'in (Kazan) Yablanovo (Alvanlar) köyünde Bulgarlaştırma sürecine karşı protesto eylemleri sırasında şehit düşenlerin anısına yapılan anıt çeşmesine her yıl çelenk ve çiçek bırakılarak anılmaktadır. Kaynak: Kırcaali Haber, 19 Ocak 2022.

Makalenin amacı günümüz Alvanlar köyü halkının kendilerini tanımlarken tercihlerini ve dini durumlarını tespit etmektir. (Seyman, 2006, 96-104). Bulgaristan yetkililerinin tüm platformlarda Türklere karşı “etnik tolerans model siyaseti” uyguladıkları iddiasıdır. Bu çerçevede Bulgaristan Cumhuriyeti yöneticileri tarafından sıklıkla söz konusu uygulamanın başka bir örneğinin bulunmadığına yönelik ifadeleri oldukça önemlidir (Dalkılıç-Biçer-Demirli, 2012; Kışman-Aydın, 2019, 639-657; Alptekin-Lika-Dağdelen-Erdoğu, 2020). Bunun doğruluğu veya pratikteki uygulamalarının sonuçları ancak bilimsel yöntemlerle yapılacak olan bir çalışma ile tespiti mümkündür. Bu araştırma günümüzde Bulgaristan Cumhuriyeti vatandaşı Türk kökenli vatandaşların bahsi geçen uygulamadan haberdar olup olmadığı ve pratikte hayatlarına yansıma durumu yapılacak araştırmalarla tespit edilip ortaya çıkarılabilir.

Özelde Bulgaristan, genelde Balkanlarda barışın kaynaklarından veya temel dayanaklarından bir diğeri de dini inanış, birlikte yaşama, uygulamalarda eşitlik ilkesine riayet etme ve yaşama hürriyetidir. Bulgaristan, Avrupa Birliği ülkeleri arasında en büyük azınlık topluluğuna sahip bir ülkedir. Bu yüzden Avrupa Birliği müktesebatı bakımından Bulgaristan'ın azınlıklar konusundaki tutumu oldukça önemlidir. Bulgaristan'ın tercih edeceği bir azınlık modeli ve uygulamaları bütün Avrupa Birliği ülkelerini ilgilendirmektedir ve önemlidir. Bulgaristan Cumhuriyeti'nde Etnik barışın imkânı ve temini için yapılması gerekenler yanında, etnik barışı bozan unsurlar ve etkileyen faktörlerin tespiti önemli görünmektedir. Bu bağlamda birçok konu sıralanabilir. Bunlardan en önemlisi dindir.

Osmanlı sonrası yönetimler döneminde bütün Türklere için zor zamanlar başlamış ve her geçen gün baskılar artmıştır. Bunlar neticesinde defalarca Türkiye'ye göçler gerçekleşmiştir. Geride kalanlar ise “var olma mücadelesi” vermek zorunda kalmıştır. İnsan haklarından mahrum edilmek istenmiş, asimilasyondan kurtulma çabası vermiş (Demirhan, 2019, 397-413; Doğan, 103-110; Atasoy, 2011; Erdem, 2022). Gençleri eğitim hakkı bulamamış ve her alanda hukuksuzluklar yaşamıştır. Sosyalist dönem sonrası ülkedeki Bulgaristan'daki Müslümanlar kendi öz kültürlerine geri dönme çabası içerisinde olmuşlardır. Makalenin temel amacı bu dönemin Alvanlar köyü Alevi-Bektaşilerinin dini durumunu ortaya çıkarmaktır (Eyice, 1992, 403-408). Ancak tam da bu dönemde dışarıdan ülkeye gelen din temalı düşünceler dini bilgiden mahrum bırakılmış toplumda

olumsuz etki meydana getirmeye başlamıştır. Alvanlar söz konusu olduğunda ise bu köye özellikle Bulgaristan dışından Şii kaynaklı ilgi dikkatlerden kaçmamaktadır.

Demokrasi ile birlikte İslam dinine teveccüh eden Bulgaristan Alevi-Bektaşilerini bir taraftan Türkiye’den gelen diğer taraftan da İran’dan gelen etkilere karşı tepkileri ve dini durum değişkenliklerinin yönü oldukça önemli bir husus arz etmeye başlamıştır. Ayrıca Ortadoğu’dan gelenlerin sundukları İslam yorum biçiminin değerlendirmesini yapamayacak durumda olan Müslümanların din anlayışlarının ortaya çıkarılması gerekmektedir. Bu sebeple demokrasi sonrası din algısı mutlaka tespit edilmelidir. Nitekim Alvanlar köyünde cemevinin yanında iki cami vardır. Bunlardan biri Osmanlı yani eski diğeri de yenidir. Bu yeni caminin dışardan destek ile yapıldığı söylenmekte ve bilinmektedir.

Bu bağlamda belirtmelidir ki Yablanovo/Alvanlar köyü Alevi-Bektaşileri o güne kadar yabancı oldukları bir ilgiyle karşılaşmışlardır. Bu ilgi İran Şiiileri tarafından gösterilmekte ve Alvanlar Bulgaristan genelinde ilk çalışma sahasına eklenmektedir. Yeni caminin inşaatını İran Büyükelçiliği finanse etmektedir. Bu çok özel ve araştırmaya değer bir konu olduğu için ayrı bir makale başlığı altında ele alınacaktır. Burada sadece Alvanlar köyü sakinleri Alevi-Bektaşilerin böyle bir durumla karşı karşıya kaldıklarını belirtmek için değindik.

Şekil 2: Alvanlar (Yablanovo) Osmanlı döneminden kalan eski cami. Kaynak: www.yablanovocamii.wordpress.com (Erişim: 20 Ocak 2022).

1. Alvanlar’ın Tarihi ve Alvanlar’da Bektaşilik, Kızılbaşlık, Alevilik

Balkanlarda Alevilik Osmanlı öncesine kadar geriye gidebilmektedir. Sarı Saltuk Baba veya Sarı Saltuk Dede, (ö. 1297/1298) olarak tanınan Türkmen Dervishi veya Bektaşi şeyhi Balkanların Osmanlılar tarafından fethedilmesinden önce bütün Balkanlarda seyahat ederek insanlara İslâm’ı tebliğ etmiştir (Ersal, 2015, 236-264). Hacı Bektaş Veli mensuplarından Seyyid Mahmud Hayranî’nin müridi ve Rufai tarikatının kurucusu olan Seyyid Ahmed er-Rufai’nin takipçileri arasında anılan Türkmen Bektaşi inanç önderi olarak birçok kaynakta bildirilmektedir (Kayapınar, 2018, 87-114; Hatipler Çibik-Umaroğulları, 2017, 458-481).

Anadolu’dan Balkanlara dervişler, Horasan yolu olarak aktarılan irfanı, Sarı Saltuk, Seyyit Ali Sultan (Koyun Baba/Kızıldeli), Otman Baba ve Ali Koç Baba ile Balkanlara ulaştırmıştır (Taşgın, 2017, 157).

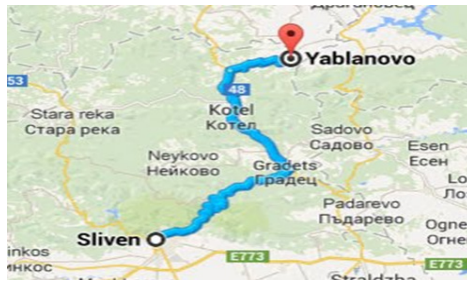
Orta Asya boyları Türkistan-Horasan Erenleri yaşadıkları göçler esnasında Anadolu'ya doğru hareketleri hangi düzene sahip ise devamında Anadolu'dan Balkanlara gerçekleşen göç de aynıdır. Dolayısıyla ilk günden bugüne kadar Horasan Erenlerinin Anadolu'ya ve Anadolu'dan Balkanlara pirlir eliyle Ocakları oluşturulmuştur. Farklı şekillerde dile getirilen bir gerçek vardır ki, Anadolu'dan Erenlerin Balkanlara göçü Osmanlı'nın bu coğrafyayı fethinden önce başlamıştır. Bu da İslam'ın Balkanlarda Osmanlı'dan önce var olduğu anlamına gelmektedir. Bu çerçevede belirtmek gerekir ki toplumsal nitelikte Türklerin Balkanlara yerleşmesi Osmanlı ile olmuştur (Taşgın, 2022, 46).

Konu edindiğimiz Alvanlar/Yablanovo Bektaşî, Kızılbaş, Alevileri, Ali Koç Baba ocağına bağlıdır. Ali Koç Baba Anadolu'dan Balkanlara göç edip Tuna boyunda bulunan Vidin kalesine yerleşmiş ve çalışmalarını buradan yürütmüştür. Hazreti Muhammet'in soyundan gelmekte ve seyyit olarak kabul edildiği için de bu konunun sürekliliği açısından önem arz etmektedir. Bugün itibarıyla Ali Koç Baba'nın evlatları hem Anadolu'da hem de Balkanlardadır (Taşgın, 2022, 46).

Ali Koç baba Alvanlar için büyük önem taşımaktadır. Türbesi Niğbolu'da bulunan Ali Koç Baba rivayete göre, Rumeli'nin ve Bulgaristan'ın fethinde Osmanlı ordularıyla birlikte askeri faaliyetlerde bulunmuştur. Niğbolu Osmanlı tarafından bugün Bulgaristan coğrafyası sınırları içerisinde yer alan son fethedilen yerleşim yeridir. Ali Koç Baba'nın türbesi Niğbolu'da olup tebaası, evlatları Alvanlar/Yablanovo'ya gelmesiyle orayı kendilerine mesken edinmişlerdir. Bağlı oldukları Ali Koç Baba'nın erkanını Alvanlara taşımışlar ve yaşatmaya devam etmişlerdir. Niğbolu'dan Alvanlar/Yablanovo'ya ulaşan Ali Koç Baba'nın Ocağı, Balkanlardaki tek Dede Ocağı diğer ifadeyle Seyit-Pir Ocağı olması nüfusu ve demografik yapısıyla birlikte Alvanlar/Yablanovo'yu daha da ön plana çıkaran unsurların başında gelir (Taşgın, 2022, 45; Kökel, 2007, 13).

Ali Koç Baba'nın Niğbolu'da bulunan türbesi yerliler tarafından günümüzde Hacı Bektaşî Veli'nin torunu ve Koyun Baba'nın müridi olarak bilinir ve algılanır. Türbe girişinde bu meyanda bir levha mevcuttur. Türbede bulunan mezar taşında şu ifadeler "*Ali Koç Baba Rumeli fatihi Ali Resul Hacı Bektaş torunu Rumeli fatihi Seyyid Ali oğlu Ali Koç Baba Paşa*" yer almaktadır (Kökel, 2007, 13).

Alvanlar köyünün kuruluşu hakkında birkaç farklı rivayet vardır biz objektif olarak kısaca onlara yer vereceğiz. Sliven (İslimye) iline bağlı olan Alvanlar (Yablanovo), Veletler (Mogilets) ve Küçükler (Malko selo) Türk-Alevilerin meskûn olduğu köylerdir, birbirine komşu olan bu köyler bölgenin Alevi-Bektaşî nüfusunu oluşturmaktadır. Alvanlar Gerlovo bölgesinin en büyük köyü konumundadır, aşağıda haritada görüleceği üzere Sliven, Şumnu ve Tırgovişte (Eski Cuma) illerine yakın bir konumda bulunan Alvanlar Bulgaristan'ın Kuzeydoğu istikametinde bulunmaktadır.

Şekil 3: Yablanovo/Alvanlar Köyü. Kaynak: <https://sites.google.com/a/bernatelferrercat/friendly-garbage/home/bulgaria-meeting> (Erişim: 20 Ocak 2022).

Alvanlar köyünün kuruluşu ile ilgili birçok rivayet bulunmaktadır biz birkaç tanesine yer vermekle yetineceğiz. Kayda değer görüşlerden bir tanesi “Baba konağı efsanesi” olarak bilinmektedir. Bu rivayete göre köy ilk defa 1573 yılında kaynaklarda yer almaktadır. Efsaneye göre Topuz baba, Koçlu baba, Velet baba, Alvan baba, Gül baba ve benzeri evliyaların köy yakınında sofraya kurup yemek yiyip dinlendikten sonra ok atma usulüyle iskân edecekleri yerleri belirlemişler ve Alvan babanın oku Alvanlar köyünün bulunduğu bölgeye düşmüştür. Diğer bir görüş beş Türk ailesi tarafından kurulmuştur ve bu 1400’lü yıllarda gerçekleşmiştir. Kaynaklarda yer alan aileler Mollaoğlu, Çolakoğlu, Kahyaoğlu, Çobanoğlu ve Topaloğlu olarak geçmektedir (Nikov, 2010, 36-41).

Son olarak köyün kuruluşu ile ilgili bilgi, bölgenin Niğbolu sancağına bağlı olduğu dönemde bu isimle anılmadığı kayıtlarda Albani olarak geçmektedir. Ayrıca 1482-85 yılları arasında bu bölgede bulunan köylerde Türk nüfusundan bahsedilmediği yer almaktadır (Kovachev, 1997, 65).

Alvanlar köyünün idare şekline gelince değişik süreçlerden geçmiştir. Çok eski kayıtlar mevcut olmamakla birlikte 1834 yılı itibarı ile halen Osmanlı sınırları içerisinde bulunan Alvanlar köyü, Osmanlı’da İlçe ve Köylerin belediye başkanı ve muhtarlar tarafından yönetilmeye başlanmasıyla Alvanlar köyü de muhtarlık sistemi ile yönetilmiştir. Muhtarların genel olarak vergileri toplamaları ve ihtiyaç doğrultusunda diğer idari konularda köylüye yardımcı oldukları bilinmektedir. Merkez idare ile halk arasında kendilerini ilgilendiren konuları yürütmekte ve organize etmektedir (Nikov, 2010, 59).

Osmanlı sonrası değişik süreçlerden geçen Alvanlar/Yablanovo köyü önceleri Osmanpazarı (Omurtag) ilçesine Rusçuk (Ruse) iline bağlı olarak varlığını sürdürmüştür. Bulgaristan meclisinin yerleşim yerleri hakkındaki yeni düzenleme ile 1887 yılında Alvanlar/Yablanovo ilk defa ilçe olarak anılmıştır. Alvanlara bağlı iki köy daha bulunmaktadır, bunlar da o bölgede bulunan Veletler (Mogilets), Küçükler (Malko selo) diğer iki Alevi-Bektaşî köyleridir (ODA, a.e. 31, 17).

Statüsü sık değişikliğe uğrayan Alvanlar/Yablanovo köyü çok geçmeden tekrar köy olarak kayıtlara geçmiş ve 1954 yılında tekrar ilçe ilan edilmesine kadar öyle kalmıştır. Alvanlar/Yablanovo komünizmin en yoğun yaşandığı dönemde emsalsiz direnişi ile gündeme gelmiş devlet bunun karşısında statüsünü değiştirmiş ve 1987 yılında tekrar köye dönüştürülerek Kotel ilçesi İslimiye (Sliven) iline bağlanmış ve günümüze dek öyle devam etmektedir (Nikov, 2010, 64).

2. Araştırmanın Yöntemi

Bulgaristan’ın çeşitli bölgeleri Alevilik Bektaşîlik açısından farklı zamanlarda araştırma konusu yapılmıştır (Kayapınar, 2018, 3-38). Daha önceki çalışmalarımızda alan araştırması ve anket uygulaması ile aldığımız Alvanlar köyünün durumunu değerlendirmeler oluşturmaktadır.

Araştırmacı, uzun yıllardan beri alanı tanımakta ve bu konunun genel olarak Rumeli özel olarak Bulgaristan tarihi açısından önemini bilmekte ve bundan dolayı da bu konuyu bu öneminden dolayı gerçekleştirmektedir. Özellikle Türkiye’de bulunduğu yıllarda Alevilik-Sünnilik konusunun çift kutupluluk üzerinden toplumun kutuplaştırılarak veya kamplara ayrıştırılma girişimleri ciddi düşünce ve kaygıya kapılmama neden olmuştur. Bundan dolayı bu konuyu Alvanlar örneğiyle çalışmaya karar verdim ve yüksek lisans

tezi ardından gelişmeleri yeniden takip ederek tezde tespit edilen hususları görüşme ve gözlem ile sürekli takip ettim. Her yıl en az üç kez olmak üzere Alvanları ziyaret ettim ve Alvanlılarla hem köyde hem köy dışında görüşme yaptım.

Bulgaristan’da yaşayan Bektaşî, Kızılbaş, Alevilerin dini durumları, algıları, uygulamaları, mevcut durumları, din eğitimi imkânı ve geleceği yanında, yine Bulgaristan merkezli ve dış kaynaklı grupların varlığı ve faaliyetlerinin Bektaşî, Kızılbaş, Aleviler üzerindeki etkisi ile algılanma şeklini incelemek amacıyla araştırma yapılmış ve bu araştırmadan elde edilen verilerin bir kısmı burada değerlendirilmiştir. Araştırmada elde edilen veriler, Bulgaristan’ın Alvanlar köyü sakinlerinden elde edilmiştir. Alvanların çalışmanın konu olarak seçilme nedenine gelince gerek büyüklüğü gerek kültürel bağlılıkları gerekse Türkiye ile ilişkileri etkili olmuştur (Doğan, 2020, 89 vd.).

Konusu Bulgaristan’da Bektaşîlik, Kızılbaşlık ve Alevilik bağlamında Alvanlar/Yablanovo köyü örneğidir. Elbette Bulgaristan’da birçok yöre veya bölgede Bektaşî, Kızılbaş ve Alevi bulunmaktadır (Kılıç-Bülbül-Kökel, 2007, 29-47; Kökel, 2007, 9-27). Ancak gözleme dayalı bu çalışmada Alvanlar/Yablanovo köyünün örnek olarak seçilmesinin temelde dört nedeni vardır:

- 1- Yablanovo (Alvanlar) köyü sakinleri kendilerini Alevilik içinde tanımlamaktadır.
- 2- Alvanlar köyünün nüfus yoğunluğu bakımından oldukça büyük olmasıdır. Bu çerçevede Alvanlar/Yablanovo, 1500 hane ve 5000 civarında nüfusu barındırmaktadır. Baskı dönemlerinde Türk kültürüne sıkı sıkıya bağlılıklarını göstermeleri de önemli bir gerekçedir (Demirhan, 2019, 397-413; De Jong, 1996, 147-152; Kökel, 2007, 9-27).
- 3- Köyün kuruluşu ve yaşayanların kendilerini Ali Koç Baba’ya bağlamaktadır. Alvanlılar, Niğbolu’da mezarı bulunan Ali Koç Baba’ya nispetle köyün kurulduğuna inanmaktadır. Bu nispetten dolayı Ali Koç Baba Ocağı merkezi de yine Bulgaristan’ın İslimiye şehrine bağlı Alvanlar/Yablanovo köyüdür (Georgieva, 1998; Sözer, 2014, 108-133).
- 4- İslimiye (Sliven) ili Jablanovo veya Yablanovo (Alvanlar) köyüne özellikle demokrasi sonrasında farklı dini gruplar dışarıdan ilgi göstermeye başlamıştır. Bu yüzden Alvanlar’da dış destekli yeni yapılmış bir cami bulunmaktadır. Ashında köyde eski tarihli bir mescit bulunmaktadır. Yablanovo/Alvanlar Ali Koç Baba’nın oğlu olduğu bilinen Hüseyin Baba’nın soyuyla birlikte Gerlova Bölgesi, Eski Zağra İli, İslimiye ilçesi, Kazan’a bağlı Yablanovo, Elvanlar veya Alvanlar’da yaşayan köklü bir geleneği vardır. Bu yüzden Alvanlar Köyü başka araştırmalara da konu olmuştur (Doğan, 2020). İran’ın son yıllarda bütün Balkanlardaki Alevi-Bektaşîlere ilgi duyduğu ve onları Şiileştirme girişimlerinin artık daha sık haber konusu edildiği hususu dikkatlerden kaçmamaktadır (Berkolli, 2022; Avramov, 2022). Bu ilgi Alvanlar için de geçerlidir, ancak konunun ehemmiyeti açısından ayrı bir makale konusu olarak ele alınmasının daha uygun olacağı kanaatindeyiz.

Makalenin Alvanlar ile sınırlandırılmasının iki nedeni bulunmaktadır. Bunlardan birincisi Bulgaristan’daki azınlık statüsü kazanmış Türklerin en büyük azınlık grubunu oluşturmasıdır. İkincisi ise Yablanovo’nun barındırdığı Bektaşî, Kızılbaş ve Alevi nüfusun büyüklüğüdür.

Bunlara ilave olarak Osmanlı sonrası Balkanlı Müslümanların uğradığı haksızlıklar; zulüm ve işkence ile göçe zorlanmanın en son örneği Alvanlar olmuştur. Bu konuda Bulgaristanlı Türklere reva görülenlerin dünyada eşine az rastlanılır nitelikte olduğu belirtilmelidir. Bu çerçevede demokrasi öncesi Bulgaristan vatandaşı Türkler ister Bektaşî, Kızılbaş, Alevi olsun isterse Sünni olsun kendi bölgelerini terk etmeme konusunda mücadele vermiştir.

Bektaşî, Kızılbaş, Alevilerin kayıtlara göre çok eski tarihlere dayalı bir geçmişî olmasına rağmen Bulgaristan siyasi, idari ve resmî kurumlarda etkili olmamışlardır (Özyurt Ulutaş, 2018, 213-230; Teber, 2020, 381-400). Bu durumun eğitim, ekonomik durum, ayrımcılık gibi temel nedenleri bulunmaktadır. Öncelikle Yablanovo Alevilerinin çocuklarını okutma konusunda yeterince imkân bulamadıkları ifade edilmektedir.

3. Yablanovo'da (Alvanlar) Dini Kimlik

Yablanovo Bektaşî, Kızılbaş, Alevilerinin kimlikleri, kültürleri, dini inanç, gelenek ve görenekleri bakımından Bulgarlardan farklı töreleri bulunmaktadır (Eminov, 1997). Uzun yıllar Bulgarlarla birlikte yaşamalarına ve Bulgaristan Cumhuriyeti vatandaşı olmalarına rağmen kendi törelerini muhafaza etmişlerdir ve günümüze dek soyu ehlibeyte bağlı Ali Koç ocağına bağlılık, tekkeye bağlılığı devam ettirmişlerdir. Bu aynı zamanda Rumeli'nin fethinde önemli bir rol üstlenmiş Ali Koç ve talip topluluklarından giderek ayrışan ve tarikatı terk eden diğer Müslüman Türk topluluklara nazaran da geleneği korudukları anlamına gelmektedir.

Bütün baskı ve olumsuzluklara rağmen tarih boyunca bölge tarihine katkıda bulunmuş, birlikte yaşama mücadelesi vermiştir. Onlar, özellikle son bir asır içinde kendilerine reva görülen her alanda kanunsuzluklar ve maruz bırakıldıkları işkenceler, zorlamalar karşısında yine de kendilerini koruyacak enstrümanları bulmuşlardır (Gramatikova, 2015, 155-199).

Bulgaristan'ın Avrupa Birliği'ne kabul edilmesi Bulgaristan'da Müslümanlar dolayısıyla Bektaşî, Kızılbaş, Aleviler için yeni bir dönem başlamıştır. Öncelikle yeni hükümetin Sosyalist yönetimler döneminde Türklere yapılan kanunsuz uygulamaları kınaması, Avrupa Birliği müktesebatı çerçevesinde azınlık halklarına riayet etmeye söz vermesi, bu yeni dönemin habercisi olmuştur. Ancak bu konuda Bulgaristan yönetimlerinin defalarca söz vermesine rağmen bu sözünü tutmamış olması Bektaşî, Kızılbaş, Alevi toplumunu hala endişelendirmektedir.

Bulgaristan Cumhuriyeti'nin Avrupa Birliğine kabulünün Yablanovo Kızılbaş-Alevilerinde yüksek beklentilere neden olmuştur. Bunları iki noktada toplamak mümkündür. İlk beklenti etnik sorunların çözümüne yöneliktir. Bundan böyle kendilerine Bulgar oldukları yönünde baskı gelmemesini ve Türk olarak kabul edilmeleri gerektiği beklentisidir. Etnik sorunun halledilmesi veya kendilerinin Türk Bektaşî, Kızılbaşlar, Alevi kimlikleriyle tanınması aslında başta dil olmak üzere gelenek-görenek, örf-adet ve kültürel olarak temsil edilme beklentisi içinde olmaları anlamına gelmektedir. İkinci beklenti ise son asırdaki kanunsuz uygulamaların ortaya çıkardığı dini konulardaki sorunların çözülmesi ile ilgilidir. Bu çerçevede şimdiye kadar kendilerine verilmeyen inanç ve ibadet özgürlüklerinin tekrar verilmesidir. Böylelikle kendi mabetlerinde ve istedikleri şekilde ibadet edebilmeleri, tören ve geleneklerinin gereğini hiçbir baskıya ve kısıtlamaya maruz kalmadan gerçekleştirebileceklerdir (Doğan, 2020, 65 vd).

Gerek dil gerekse din eğitimi sorunları Osmanlı'nın bölgeden çekilmesi ile birlikte her geçen gün artmış ve katlanılmaz bir durum almıştır. Bu konulardaki zorbalıklar ve kanunsuzluklar çok yakın zamana kadar devam etmiş ve tüm dünyanın gündemine girmiştir (Dalkılıç, 2020). Şimdi tam da bu noktada esas soru şudur: Acaba yeni dönemde Alvanlar köyü Bektaşî, Kızılbaş, Alevilerinin özellikle dini-millî kimlikleri ve önemsedikleri hususlar konusunda güncel görüşleri nedir?

Kızılbaşlık-Alevilik içinde tanımlamakta ve Alvanlar halkının geleneklerine bağlı, kendi göreneklerin düşkün olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim baskı dönemlerinde büyük bir cesaretle sosyalist dönemde isim değiştirme, “*Soya Dönüş*” adı altında Bulgarlaştırma veya asimilasyona karşı çıkmışlar ve bu konuda büyük kahramanlıklar göstermişleridir (Demirhan, 2019, 397-413. Ceylan-Ersal, 2018, 39-134; Hacısalihoğlu, 2022).

Alvanlar köyü Bektaşî, Kızılbaş, Alevilerinin büyük bir çoğunluğu yenilikçi ve modern olmayı kendileri için önemli gördükleri söylenebilir.

Alvanlar köyü Bektaşî, Kızılbaş, Alevilerin Müslüman ve tarikata bağlı olmayı önemsedikleri gözlenmiştir.

Alvanlar köyü halkının ezici çoğunluğunun Türk olma konusunda bilinçli olduğu söylenebilir. Nitekim Yablanovo/Alvanlar köyü halkı baskı dönemlerinde “*İsim Değiştirme ve Asla Dönme!*” adı altında Bulgarlaştırma veya asimilasyona karşı koyma konusunda destansı mücadele vermişlerdir (Demirhan, 2019, 397-413, Doğan, 2020, 65 vd.; Hacısalihoğlu, 2022).

Alvanlar’da yaşayanlar Bektaşî, Kızılbaş, Alevi olarak kendilerini tanımlamalarının önemli olduğunu belirtmişlerdir. Yablanovo/Alvanlar köyü sakinlerinin neredeyse tamamı Bektaşîlik ve Aleviliğin kendilerini tanımlayan en uygun ifade olduğunu ve buna çok büyük bir önem attiklerini söylemek mümkündür (Ceylan-Ersal, 2018, 39-134).

Etnik aidiyet ve kimlik bilincine sahip olduklarını ortaya koymak için Alvanlılar, “*Türküz, Müslümanız, Aleviyiz*” ifadesine tereddüt etmeden sahip çıkmaktadırlar (Doğan, 2020, 65 vd).

Sonuç

Bu makalenin konusu Bulgaristan Yablanovo/Alvanlar köyü Bektaşî, Kızılbaş, Alevilerinin durumu ve günümüzde kendilerini tanımlama biçimidir. Makalenin amacı söz konusu köy sakinlerinin kendilerini hangi etnik ve dini grup içinde gördükleri ve kendilerini nasıl tanımladıklarını ortaya çıkarmaktır.

Bulgaristan olarak isimlendirilen coğrafyaya Osmanlı öncesi Sarı Saltuk gibi Bektaşî erenleri, dervişleri gelmiştir. İlk gelen bu dervişleri, Koyun Baba (Kızıldeli Sultan), Otman baba takip etmiştir. Osmanlı Devletinin Balkanları fethetmesiyle birlikte Bulgaristan’ın bulunduğu topraklara Anadolu’dan ilk gelenler yine Rum Abdallar ve Alevi-Bektaşî dervişleri olmuştur.

Osmanlı tarafından bu coğrafyanın fethi başlayınca da Ali Koç Baba gibi takipçileri bizzat askeri cenge de katılarak bu toprakların İslamlaşmasına ve Türkleşmesine katkı sağlamışlar ve İslam’ın yerleşmesi ve yayılması konusunda ilk adımı atmışlardır. Ali Koç Baba Niğbolu’nun fethinde yer almış, bu savaşta şehit düşmüş ve mezarı Niğbolu’dadır. Ali Koç Baba evlatları ve Ali Koç Baba Ocağı Alvanlar/Yablanovo’ya taşınmıştır.

Yablanovo/Alvanlar köyü Bulgaristan’da yaşayan Bektaşî, Kızılbaş, Alevilerin içerisinde buldukları durumu, anlamada iyi bir örnektir. Alvanlar’ın kuruluşundan günümüze Bulgaristan içerisinde kalan nüfus ve kültür olarak toplu en yoğun Bektaşî, Kızılbaş, Alevi yerleşim yerlerinden biridir ve günümüze kadar da bu yapıyı korumuştur.

Kaynaklar/References

- Ahmed, Şabanali. *Bulgaristan'da Alevilik: Yablanovo Örneği*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Danışman Prof. Dr. Mehmet Dalkılıç, 2012.
- Ahmed, Şabanali. *Bulgaristan'da Alevilik (Yablanovo/Alvanlar Örneği)*. Üsküp: Yeni Balkan Yayınları, 2022.
- Alptekin, Hüseyin vd. *Bulgaristan Türklerinin Kültürel, Ekonomik ve Siyasi Sorunları, Talepleri, Çözüm Önerileri*. Rapor, Seta Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı yayınları, 2020. <https://setav.org> Erişim 28 Mart 2022.
- Atasoy, Emin. *Bizden Olan Ötekiler, Asimilasyon Kıskaçında Bulgaristan Türkleri*. Bursa: MKM Yayıncılık, 2011.
- Avramov, Kiril. "İran'ın Balkanlar'daki gizli varlığı", <https://www.mepanews.com> Erişim 04 Nisan 2022.
- Aydın, Ayhan. "Bulgaristan'da Yaşanan Alevilik-Bektaşilik Üzerine Gözlemler", *Balkanlarda Alevilik Bektaşilik* içinde, Edit. Mehmet Ersal (İstanbul: 2015) 294-348.
- Berkolli, Liridona. "İran'ın Balkan Ülkelerinde Kültürel Hâkimiyetini Genişletme Stratejileri", <https://iramcenter.org> (Erişim 04 Nisan 2022).
- Ceylan, Ömür - Ersal, Mehmet. "Topuz Baba'dan Ali Koç Baba'ya Alvanlar Köyündeki Alevilik Üzerine Yeni Belge ve Bilgiler", *Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi* 18 (2018), 49-50.
- Çibik, Tuba Hatipler - Umaroğulları, Filiz. "Balkanlarda Bektaşilik ve Bektaşi Tekkeleri". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 6/1 (2017), 458-481.
- Dalkılıç, Mehmet - Biçer, R. "Etnik Barış Bağlamında Bulgaristan Türklerinin Bulgarlarla Sosyal İlişkileri", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 69 (2014), 119-151.
- Dalkılıç, Mehmet vd. *Balkanlarda Dini Aşırılıklar ve Etnik Barış*. İstanbul: Tasam Yayınları 2012.
- Demirhan, Hasan. "Bulgaristan'ın Asimilasyon Politikalarına Karşı Alvanlar (Yablanovo) Direnişi (17-18-19 Ocak 1985)". *Dil ve Edebiyat Araştırmaları* 20 (2019) 20/397-413.
- Doğan, Sezen. *Kültürel Kimlik Bağlamında Bulgaristan'da Bektaşi Geleneği*. Edirne: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. 2020.
- Eminov, Ali. *Turkish and Other Muslim Minorities in Bulgaria*. London: Hurst&Company, 1997.
- Engin, Refik. "Geçmişten Günümüze Trakya ve Balkanlarda Bektaşi ve Bektaşi Sürekleri". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. 55 (2010), 371-404.
- Erdem, Ali Kemal. "Balkanlar'daki Bektaşi ve Aleviler asimilasyon çalışmalarından rahatsızlar". <https://www.indyturk.com> Erişim 05 Nisan 2022.
- Ersal, Mehmet. "Balkanlar: Alevi Mi Bektaşi Mi? Ocak Mı Sürek Mi?". *Balkanlarda Alevilik Bektaşilik* içinde. Edit. Mehmet Ersal. İstanbul: 2015, 236-264.
- Eyice, Semavi. "Bulgaristan". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 6/403-408. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Georgieva, Ivanichka. *Bulgarian Alevis from Demir Babba Tekke*. çev. Türker Acaroğlu. İstanbul: Kaynak, 1998.
- Gramatikova, Nevena (Nevin). "Bulgaristan'da Alevi-Bektaşi Kültürünün Korunmasında ve İfadesinde Nefeslerin ve Zâkirlığın Yeri ve Rolü: Deliorman Bölgesi Örneği", *Balkanlarda Alevilik Bektaşilik* içinde. 155-199.
- Hacısalihoğlu, Mehmet. "Bulgaristan'da bir Türk Alevi Köyünün 19 Ocak 1985 Direnişi". <https://www.yazargazetesi.com.tr> Erişim 04 Nisan 2022.
- Halaçoğlu, Yusuf. "Bulgaristan". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 6/396-399. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.

- Jong, Frederick De. “Bulgaristan’daki Alevi Gruplar ile Anadolu Tahtacıları Arasındaki İlişki”, Çev: Handan Er. *I. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Yörükler) Sempozyumu Bildirileri*. 25-26 Nisan 1994. Antalya: 1996.
- Kayapınar, Ayşe. “Trakya-Doğu Rodop Bölgesinde Alevi-Bektaşî Zaviyeleri (XV-XVI. Yüzyıllar)”, *Alevilik-Bektaşîlik Araştırmaları Dergisi* 18 (2018), 3-38.
- Kayapınar, Ayşe. “Osmanlı Kayıtlarında Kuzey Bulgaristan Alevi-Bektaşî Köyleri (XVI. Yüzyıl)”. *Balkanlarda Alevilik Bektaşîlik* içinde Edit: Mehmet Ersal. Çorlu: Çorlu Belediyesi Yayınları, 2015.
- Kılıç, Filiz vd. “Bulgaristan’da Bazı Yerleşim Yerlerindeki Alevi ve Bektaşî Talipleri İçeren 1924 Tarihli Bir Defter”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 43 (2007), 29-47.
- Kışman, Zülfükar Aytaç - Aydın, Hasan. “Bulgar Etnik Modelinin Bulgaristan’daki Türkler Üzerindeki Etkileri”. *Rifat Özdemir’e Armağan*, edit: Rahmi Doğanay ve dğr. İstanbul: Hiperlink yayınları, 2019.
- Kovachev, Rumen. “Opis na Nikopolskiya Sandjak ot 80-te Godini na XV vek”, NB Sv. sv.Kiril i Metodi, Sofia, 1997.
- Kökel, Coşkun. “Bulgaristan’da Yaşayan Alevilik ve Bektaşîlik Üzerine”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 43 (2007), 9-27.
- Kökel, Coşkun. “Sarı Saltık ve Balkanlarda Alevi Bektaşî Kültürü”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 43 (Güz 2007), 117-123.
- Kuyucuklu, Nazif. “Bulgaristan”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 6/391-396. İstanbul: 1992.
- Markoff, Irene. “Bulgaristan’ın Deliorman ve Doğu Rodop Dağlarında Zâkirlik ve Nefesler: Etnomüzikolojiden Bir Bakış”. *Balkanlarda Alevilik Bektaşîlik* içinde Edit. Mehmet Ersal. İstanbul: 2015, 133-144.
- Nikov, Hristo. *Shtrihi kim İstoriyata na s. Yablanovo*, Abagra, Sliven, 2010.
- Seyman, Adil. *Balkanlar’da Alevi Bektaşîlik*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı İslam Mezhepleri Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Sözer, Hande. *Managing Invisibility* içinde, “Dissimulation and Identity Maintenance among Alevi Bulgarian Turks”. *Balkan Studies Library*, Volume: 15; “Alevi Bulgarian Turks’ Self-Perceptions of the Alevi Ways: “The Path is One; While Practices are a Thousand and One”, Brill 2014, 108–133.
- Taşğın, Ahmet. *Koyun Baba ve Menakıbı*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2017.
- Taşğın, Hakkı. Pir ve Talip İlişkileri Bağlamında Balkanlardan Anadolu’ya Ali Koçlular, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*, Yüksek Lisans Tezi, Danışman Prof. Dr. Erdal Aksoy, 2022.
- Teber, Ömer Faruk. “Balkanlarda Babagân Bektâşîliği ve Bektaşî Erenleri”. *Balkanlar ve İslâm – Balkanlarda İslâm Dini ve Kültürel Hayat – içinde* 1/381-400. İstanbul: Ensar 2020.
- Ulutaş, Selcen Özyurt. “Mühimme Kayıtlarına Göre Bulgaristan’da Gayr-i Sünni Hareketler (XV-XVI. Yüzyıllar)”. *Adam Akademi*. 8/2 (2018), 213-230.
- Yılmaz, Hacı - Kökel, Coşkun. “Ali Koç Baba Ocağı ile İlgili Kısa Bir Değerlendirme ve İki Yeni Şecere”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 36 (2005), 125-136.